

Muzealizacija Pazinskog kaštela

Marcan, Lucia

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:371649>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Lucia Marcan

MUZEALIZACIJA PAZINSKOG KAŠTELA

Završni rad

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST UMJETNOSTI

MUZEALIZACIJA PAZINSKOG KAŠTELA

Završni rad

STUDENTICA: Lucia Marcan

MENTOR: dr. sc. Danko Dujmović, prof.

Rijeka, rujan 2023.

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom **Muzealizacija Pazinskog kaštela** te da sam njegova autorica. Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Rijeka, 1. rujna 2023.

Vlastoručni potpis:

Lucia Marcan

Sažetak

U ovome radu obrađuje se Pazinski kaštel, koji je unutar prve cjeline smješten u jedan kraći povijesni kontekst gdje se ukratko izlažu povijesno važne činjenice koje se izravno tiču Kaštela. Nadalje, prva cjelina proširena je razlozima nastanka većeg broja utvrda na istarskome području, kao i njihovim osnovnim karakteristikama. Konačno, u zadnjemu ulomku navedene su utvrde koje su bile pod upravom Pazinske knežije i zajedničke im osobine.

U drugoj cjelini fokus je na subjektu završnoga rada; Pazinskom kaštelu. Unutar te cjeline naznačene su stilske karakteristike Pazinskog kaštela, njegove posebnosti te je približen proces nastanka Etnografskog muzeja Istre - Museo etnografico dell'Istria i Muzeja grada Pazina tijekom 20. stoljeća koji su i danas smješteni u prostorijama Kaštela.

Kroz treću i četvrtu cjelinu detaljnije se predstavljaju dva spomenuta muzeja i njihovi stalni postavi. Ukratko, navedeni su izvedeni zahvati na Kaštelu koji su se odvijali tijekom svih ovih godina, a pojašnjen je i suodnos dvaju muzeja unutar jedne građevine te su naznačene poteškoće s kojima su se susretali prilikom postavljanja nova stalna postava. Također ukratko su spomenute provedene preinake za potrebe nova stalna postava. Naposljetku, navedena su promišlja o muzealizaciji Pazinskog kaštela. Na kraju rada donesen je zaključak i naznačena korištena literatura za potrebe pisanja završnoga rada.

Ključne riječi: Etnografski muzej Istre – Museo etnografico dell'Istria, muzeji, Muzej grada Pazina, Pazin, Pazinski kaštel.

Sadržaj

Uvod	1
Povijest Pazina	2
Povijesni kontekst nastanka utvrda.....	4
Kašteli Pazinske knežije	5
Pazinski kaštel	7
Pazinski kaštel nakon Drugoga svjetskog rata i osnutak muzeja	8
Etnografski muzej Istre	11
Stalni postav	12
Muzej grada Pazina	15
Stalni postav	15
Zahvati na Kaštelu i adaptacije za potrebe muzeja	16
Promišljanja o zgradi muzeja i prostorijama prilikom stvaranja stalnog postava	18
Ukratko o provedenim preinakama za potrebe novoga stalnog postava	19
Muzealizacija Pazinskog kaštela	20
Zaključak	22
Popis reprodukcija	23
Literatura	24
Title, Abstract, Keywords	26

Uvod

Pazinski kaštel, *Castrum Pisinum* ili *Mitterburg*, nalazi se na izrazito karakterističnu lokalitetu, na rubu litice ponora rijeke Pazinčice, što je tijekom dugog razdoblja postojanja pridonosilo njegovoj dobroj obranjenosti. Jedinstven je primjer kontinuirana funkcionalna korištenja, pa se tako kroz završni rad pokušava obuhvatiti u svim spektrima svojega postojanja. Završni rad tako prati Pazinski kaštel od njegova prva spomena 983. godine do današnjeg dana kad prostor Kaštela dbrojijele Etnografski muzej Istre - Museo etnografico dell'Istria - i Muzej grada Pazina.

U prvom dijelu prati se kratka povijest Pazina i Kaštela od 983. godine, ukratko se pojašnjavaju razlozi zbog kojih dolazi do porasta broja kaštela na istarskom području, naznačuju se njihove arhitektonske karakteristike te su potanko predstavljeni kašteli Pazinske knežije. Pazinski kaštel u središtu je zanimanja u drugoj cjelini, gdje se ističu njegove arhitektonske posebnosti, a dolaskom 20. stoljeća i razdoblja nakon Drugoga svjetskog rata pojašnjava se osnutak muzeja koji i danas djeluju unutar Kaštela. Nadalje, ukratko se opisuje stalni postav Etnografskog muzeja Istre – Museo etnografico dell'Istria i Muzeja grada Pazina, a konačno su predstavljeni najvažniji zahvati i adaptacije provedeni na Kaštelu. Sažeto je iznesena i analiza o tome koliko je arhitektura Kaštela danas običnom posjetitelju razumljiva i predstavljena. U zaključku je iznesen osobni osvrt o kvaliteti prezentacije Pazinskoga kaštela.

Završnim radom cilj je dati jedan sveobuhvatan pogled na Pazinski kaštel s posebnim naglaskom na sekundarnu funkciju Kaštela, onu koju dobiva useljavanjem dvaju muzeja unutar utvrde. Želja je ponovno skrenuti pozornost na izrazito važnu utvrdu koja je zbog svoje očuvanosti zaštićeni spomenik prve kategorije, i tako spada u red najbolje očuvanih utvrdi.

Povijest Pazina

Grad Pazin u svojim se počecima razvijao na litici iznad Pazinske jame, pa je tako na tom području nastalo histarsko naselje.¹ Istraživanjima arheologa Josipa Višnjica pronađeni su i tragovi brončanodobnog naselja, primjerice ulomci keramičkih posuda koji dokazuju da je tijekom prapovijesti postojalo gradinsko naselje na prostoru Kaštela. Tijekom ranog srednjeg vijeka podiže se *castrum*, utvrđeno naselje koje prerasta u kaštel.² Pazin i Kaštel istodobno se po prvi puta spominju 983. godine u povelji cara Otona II. kojom Porečkoj biskupiji daruje posjede oko Mirne, Motovuna i utvrdu Pazin. U povelji se Pazin spominje u latinskome obliku *Pisinum*, a poveljom je porečki biskup stekao tzv. imunitetno pravo, što bi značilo da je ostalim crkvenim i svjetovnim velikašima bilo zabranjeno ometanje biskupa u njegovim pravima nad spomenutim područjem. Početkom 9. stoljeća Istra je bila pod vlašću Franaka, koji su oslanjanjem na Crkvu nastojali ojačati svoju vlast. Tako su stanovnici tog područja prije povelje bili feudalno ovisni o markgrofu, a nakon 983. godine tim područjem upravlja porečki biskup. Nadalje, feud je 996. godine pripao akvilejskom patrijarhu, a 1012. godine kralj Henrik I. potvrđuje ranije spomenutu darovnicu.³ Krajem 12. stoljeća oslabjela je središnja vlast, što posljedično dovodi do veće samostalnosti mjesnih političkih vladara. Konačno, biskupija civilnu upravu prepušta grofu Meinhardu von Schwarzenburgu, gospodaru Črnoga grada. Tijekom 12. stoljeća Meinhard na područje Pazina dovodi novo stanovništvo i uzurpacijama stvara temelje Pazinskoj knežiji.⁴

Pazinska knežija ili Gospoštija, u talijanskim izvorima *Contado di Pisino*, a u njemačkim *Grafschaft Mitterburg*, područje je koje je obuhvaćalo kontinentalni dio Istre, Pazinštinu i širu okolicu grada Pazina.⁵ Smrću Meinharda i udajom njegove kćeri Matilde za Engelberta III. Goričkog Pazinska knežija potpada pod upravu Goričkih grofova. Tijekom 13. i 14. stoljeća na tome području česti su ratovi, koji dovode do nepovoljnih političkih i gospodarskih prilika, a rezultiraju ispravom poznatijom pod nazivom *Istarski razvod*. Isprava nastaje u vrijeme Alberta

---

¹ Čančar, *Povijest i očuvanje kaštela u Pazinu*, Zagreb, 2019, 6.

² Pronađen vanjski obodni zid feudalčeve rezidencije iz konca 12. stoljeća, Glas Istre, 2018. <raspoloživo na: <https://www.glasistre.hr/istra/pronaden-vanjski-obodni-zid-feudalceve-rezidencije-iz-konca-12-stoljeca-560893>> (pristupljeno: 24. svibnja 2023.)

³ Strčić, *Pazin*, Pazin, 1982, 38.

⁴ Pazin, Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <raspoloživo na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=47193>> (pristupljeno: 23. ožujka 2023.)

⁵ Ivetić, *Kašteli Pazinske knežije: problemi očuvanja i prezentacije*, Zagreb, 2018, 6.

IV. Goričkog, a „ovim dokumentom utvrđivale su se međe (kunfini) između goričkih posjeda u srednjoj Istri, posjeda akvilejskoga patrijarha i Venecije.“⁶

Smrt Alberta IV. označava i završetak vladavine Goričkih grofova pa tako ugovorom iz 1374. godine Pazinska knežija prelazi pod vlast austrijskih vojvoda Habsburgovaca, koji su se na tom teritoriju zadržali sve do 1918. godine.⁷ Prilikom preuzimanja Gosposštije Leopold Habsburg u ispravi potvrđuje poštivanje starih prava i običaja „svećenstva, plemstva, stanovnika kaštela i sela, plemenitih, neplemenitih, siromašnih i bogatih.“⁸ Habsburgovci su pak Knežiju koristili kao sredstvo za dobivanje zajmova, posjede su davali u zakup feudalnim obiteljima, nisu poštivali običaje i prava prilikom prikupljanja prihoda od pazinskih kapetana, što je sve dovodilo do velikih seljačkih buna.⁹ Tako je već 1374. godine Leopold Habsburški Knežiju založio kapetanu Ugonu Devinskom. Nadalje, 1407. ili 1408. godine seljaci uspijevaju osvojiti pazinsku utvrdu, a i u narednim godinama prostor je to koji živi između rata i mira.¹⁰ Početkom 16. stoljeća Pazinska knežija suočava se s ratom Cambraiske lige (1508–1523), ratom između Austrije i Venecije tijekom kojeg su Mlečani osvojili i Pazin. Dolaskom Mlečana stanovnici se zatvaraju u utvrdu i pružaju otpor, ali na kraju su primorani predati se. Rat je to koji je izrazito opustošio Pazinštinu, česte su bile pljačke, razaranja i paleži. Ipak, Mlečani već nakon godine dana doživljavaju poraz i napuštaju habsburški dio Istre.¹¹ Istodobno se Istra suočavala i s Turcima, koji su joj nanijeli teške udarce tijekom 1511. godine,¹² a pojavila se i kuga, zbog koje se zatvaraju granice, pa i trgovina umire. Kako Knežija nije financijski puno doprinosila, prodaje se godine 1532. Aleksiju Mosconu s pravom otkupa za 16 godina. Habsburgovce Knežija nije i dalje zanimala, pa je istekom založnog prava oni ponovno prodaju.¹³

U 17. stoljeću ponovno se zaoštavaju odnosi između Austrije i Venecije te 1615. godine izbija Uskočki rat, koji s vremenom sve više poprima ekonomski karakter. Konačno, sve završava 1617. godine slomom gospodarstva.¹⁴ Tijekom 17. stoljeća promijenio se niz sitnih zakupnika, a naredna dva stoljeća obilježena su mirnijim načinom života, bez ratnih razaranja.¹⁵

---

⁶ Dukovski, *Istra: kratka povijest dugoga trajanja*, Pula, 2004, 67.

⁷ Dukovski, 2004, 67.

⁸ Strčić, 1982, 44.

⁹ Ivetić, 2018, 11.

¹⁰ Dukovski, 2004, 67. i 68.

¹¹ Paljuh, *Društvena i vjerska povijest Pazinske knežije u 16. stoljeću*, Rijeka, 2021, 3. i 4.

¹² Strčić, 1982, 48.

¹³ Strčić, 1982, 50.

¹⁴ Strčić, 1982, 54.

¹⁵ Ivetić, 2018, 12. i 13.

Knežija je zadnji put prodana 1766. godine grofu Antoniu Montecuccoliju te je do 1945. godine Kaštel u vlasništvu obitelji Montecuccoli.¹⁶ Propašću Mletačke Republike 1797. godine, Kampoformijskim mirom prestaje postojati i Pazinska knežija, a austrijski car Franjo II. dobiva dio Istre koji je bio pod mletačkom vlašću. Nadalje, Napoleon 1809. godine osvaja mletački dio Istre i pripaja ga Ilirskoj pokrajini. Konačno, padom Napoleona kompletni teritorij Istre u sastavu je Austrijskog Carstva do kraja Prvoga svjetskog rata.¹⁷

Povijesni kontekst nastanka utvrda

Istra kao najsjeverniji jadranski poluotok uvijek je imala dvojake utjecaje, osim snažnih kulturalnih veza s mediteranskom regijom, oduvijek je imala doticaja i s kopnenim srednjoeuropskim zaleđem. Srednjoeuropske veze osobito su prisutne tijekom srednjovjekovnog perioda što se može potvrditi i povijesnom činjenicom da je Istra krajem 8. stoljeća dio Franačkoga Kraljevstva, kasnije Carstva. U 10. stoljeću postaje dijelom Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti. Političke okolnosti uvijek su popraćene društvenim i kulturalnim utjecajem, pa je tako jedna od karakterističnih pojava toga razdoblja feudalno društveno uređenje u sklopu kojeg se posebno ističu feudalne rezidencijalne utvrde. Budući da je Carstvo bilo prostrano, teško ga je bilo kontrolirati, pa je došlo do jačanja lokalnih moćnika.¹⁸ Na europskome je prostoru tako u razdoblju od 10/11. do 15/16. stoljeća karakteristična intenzivna gradnja gradskih utvrda, a grade ih lokalni moćnici. Te utvrde najčešće se grade na vrhu brda, uzvisina ili na prostoru koje je vodom izolirano, i tako nepristupačno, okružene visokim zidinama i kulama. Na prostoru Istre i Kvarnera u srednjovjekovnom razdoblju, a dijelom i u novovjekovnom razdoblju, većinom se pregrađuju i dograđuju antičke zidine, a nakon toga započinje intenzivna gradnja gradskih utvrda, kaštela i gradina-burgova.¹⁹ Zaključno, utvrde su jedan od karakterističnih elemenata srednjovjekovne istarske arhitekture te ih uglavnom možemo povezati sa središtima feudalnih gospoštija jer je svaki gospodar morao imati svoju rezidenciju. Primarna funkcija bila bi tako stambena, a nakon toga i fortifikacijska.²⁰

Što se tiče termina, *utvrda* bi označavala bilo kakav tip utvrđene građevine neovisno o vremenu nastanka, a *burg* se smještao na istaknuto i nepristupačno mjesto te je bio utvrđen. Burgovi se grade tijekom razvijenog srednjeg vijeka, pa sve do kraja 15. stoljeća. Pod terminom *kaštel*

---

¹⁶ Čančar, 2019, 12.

¹⁷ Ivetić, 2018, 13.

¹⁸ *Istarski kašteli – utvrđene rezidencije srednjovjekovnog plemstva*, postav izložbe, Muzejsko-galerijski prostor Sveta Srca, Pula, 2022.

¹⁹ Mohorovičić, *Utvršeni gradovi i kašteli sjevernog Jadrana*, Rijeka, 1997, 72. i 73.

²⁰ Ivetić, 2018, 19.

podrazumijeva se utvrda pravilnog tlocrta koja se pojavljuje u razdoblju romanike i dominira od renesanse i pojave vatrenog oružja.²¹ Termin kaštela nije jednoznačan, pa tako osim već navedenog značenja, može označavati i utvrđeni grad(ić).²²

Kašteli Pazinske knežije

Pazinska knežija obuhvaćala je gotovo četvrtinu istarskog poluotoka, a zahvaljujući povlasticama lokalnog plemstva uvriježio se naziv *corpus separatum*. Uži dio Knežije obuhvaćao je gospoštiju Lupoglav, Kožljak, Kršan, Grdoselo, Paz, Gologoricu, samostan Sv. Petra u Šumi i posjede pićanskoga biskupa.²³ Njihov razvitak tekao je tijekom 3 povijesna razdoblja, točnije između 10. i 13. stoljeća.²⁴

Arhitektonski elementi koje pronalazimo na kaštelima središnje Istre govore u prilog kontinentalnih uzora, najčešće uzora s područja Kranjske, u čijem sastavu je Knežija i bila.²⁵ Unutar prostora koji je opasan bedemima nalazio se *palas* tj. zgrade namijenjene stanovanju, koje su osim navedene funkcije imale i javno-reprezentativnu funkciju. Pazinski palas smješta se u 13. stoljeće, što ga čini najstarijim sačuvanim.²⁶ Kaštele nadalje karakteriziraju branič-kule gdje se ponovno ističe pazinska branič-kula kao najstariji primjer takve kule,²⁷ sakralni objekti te skladišni i ostali pomoćni prostori (konjušnica, štala) ovisno o veličini rezidencije.²⁸ Kako većina utvrda nije imala dodatan pojas zidina, niže etaže nisu se rastvarale prozorima već samo otvorima za obranu, a unutrašnje dvorište obavezno je sadržavalo cisternu za vodu.²⁹ U 15. i 16. stoljeću dolazi do promjena i do obnove kaštela što zbog ratova s Mlecima što zbog osmanske provale i vatrena oružja koje se tada počelo koristiti. Završetkom rata Cambraiske lige i Uskočkog rata nastupio je period stabilizacije, pa se polako kašteli napuštaju i ruše se obrambene zidine. Gradovi koncentrirani oko samog kaštela ili unutar njega sada počinju doživljavati ekspanziju.³⁰ Na primjeru Kaštela u Pazinu može se uočiti odnos između samog kaštela i grada koji se zaštićeno razvijao unutar zidina. Od 14. do 16. stoljeća to područje

---

²¹ Ivetić, 2018, 14.

²² Banić, *Istarski kašteli*, Pula, 2022, 8.

²³ Regan i Nadilo, Kašteli južno od Pazina, *Građevinar* 10/2012, 851.

²⁴ Čančar, 2019, 21.

²⁵ Ivetić, 2018, 21.

²⁶ Čančar, 2019, 23.

²⁷ Čančar, 2019, 21.

²⁸ *Istarski kašteli – utvrđene rezidencije srednjovjekovnog plemstva*, postav izložbe, Muzejsko-galerijski prostor Sveta Srca, Pula, 2022.

²⁹ Ivetić, 2018, 21.

³⁰ Čančar, 2019, 23. i 24.

naseljavali su bogatiji stanovnici Pazina, najčešće su to bili feudalci i trgovci. Dio zaštićen zidinama bio je prostor koji je postajao elitnim naseljem bogatijih stanovnika.³¹

Snažan kaštel Kožljak podignut je u 12. stoljeću, a sa zapadne mu se strane, podno Kaštela, razvio omanji suburbij.³² Danas su prisutni samo skromni ostaci: dio zidina i ulazni portal. Sačuvala se i kula, koja je prenamijenjena i još i danas u funkciji stambena prostora.³³ Prvi spomen Paza jest u ispravi s kraja 13. stoljeća; smješten na karakterističnom položaju, nadzirao je prometnicu i maleni zaselak.³⁴ Sačuvala se jugoistočna kula, južni dio palasa, dio istočnog zida i sjeverozapadni ugao jedne od zgrada. Jedan od važnijih elemenata kaštela bio je ulaz u sam kaštel, a kaštel u Kožljaku i u Pazu povezuje jednako rješavanje tog problema. Oba imaju povišen ulaz u odnosu na okolni teren.³⁵ Nadalje, srednjovjekovno naselje Gologorica smjestilo se na proplanku okruženom šumom, bilo je zaštićeno zidinama i gradskim ulaznim vratima.³⁶ Kaštel u Kršanu po prvi puta se spominje 1274. godine, a nalazi se unutar stare jezgre. Obilježila ga je dinamična izmjena vlasnika do sredine 20. stoljeća, a netom prije Drugoga svjetskog rata biva spaljen.³⁷ Palas kaštela u Kršanu i palas Pazinskog kaštela imaju sličan raspored prostorija, u prizemlju su bili gospodarski prostori, dok su se na prvom i drugom katu nalazili stambeni prostori. Branič-kula kaštela u Kršanu smješta se u prvu polovicu 14. stoljeća.³⁸ Važno je spomenuti kako su se neke gospoštije sastojale od više kaštela. Primjerice spomenuta gospoštija Kožljak sa središtem u kaštelu u Kožljaku brojila je još kaštel u Čepiću, Letaju, Posertu, a u 17. stoljeću priključuje se i dvorac Belaj.³⁹

Zaključno, fortifikacije u Istri tijekom duge povijesti prilagođavale su se povijesnim okolnostima i novinama u ratovanju i razvoju oružja, a sve kako bi se zaštitilo područje i lokalno stanovništvo.⁴⁰

---

³¹ Zidarić, Urbanistički razvoj Pazina od početka 16. do kraja 19. stoljeća, *Vjesnik Istarskog arhiva* 21, 2014, 87.

³² Mohorovičić, 1997, 94.

³³ Ivetić, 2018, 51.

³⁴ Mohorovičić, 1997, 93.

³⁵ Ivetić, 2018, 16.

³⁶ Mohorovičić, 1997, 97.

³⁷ Ivetić, 2018, 44. i 46.

³⁸ Čančar, 2019, 22. i 23.

³⁹ Ivetić, 2018, 21.

⁴⁰ Čančar, 2019, 24.

Pazinski kaštel

U pisanim se dokumentima Kaštel pojavljuje vrlo rano, kao što je ranije spomenuto, 983. godine. Jedna je to od najznačajnijih srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih feudalnih utvrda na području Istre na kojoj se mogu iščitati tragovi različitih razdoblja.⁴¹ Već se u 10. stoljeću spominje pod nazivom *Castrum Pisinum* te iako se sve do danas najviše zadržao naziv kaštel, točnije bi bilo zamak, burg ili utvrđeni grad. Utvrda je to uz koju kasnije nastaje podgrađe srednjovjekovnih kuća fokusiranih na dva religijska središta: crkvu Sv. Nikole i franjevački samostan. Posebnost je Kaštela u tome što nije na vrhu brijega, kako je to bio čest slučaj, već leži u kotlini, nad 130 metara strmim ponorom. S južne strane osiguran je liticom, dok je s ostalih strana bio okružen opkopom.⁴² Stoljećima je tako jedini pristup bio strmi put što se spuštao kroz današnji Buraj, koji je stizao do bedema. Preko pokretnoga mosta koji je bio između dviju stražarskih kula bio je omogućen pristup utvrdi.⁴³ Camillo de Franceschi smatra da je utvrda u početku bila jednostavna konstrukcija u obliku izdužena pravokutnika s prizemljem i dva kata. Uz taj osnovni oblik bila je prislonjena kvadratična kula i zidine, koje su štitile druge objekte; kapelu i mali zvonik.⁴⁴ Današnji izgled uglavnom je rezultat intervenciji iz 16. stoljeća.

Branič-kula i manji dio zidina najstariji su sačuvani dijelovi Kaštela, koji se mogu smjestiti u 13. stoljeće. Kako su u unutrašnjosti branič-kule u prizemnoj etaži sačuvani tragovi lučnoga otvora, postoji pretpostavka da je do sredine 15. stoljeća to bio i ulaz. S vanjske strane nemoguće je vidjeti te ostatke zbog zatrpanosti nasipom. Nadalje, *palas* koji se prostirao na dva kata sagrađen je isto tako tijekom 13. stoljeća.⁴⁵ De Franceschi navodi kako su se prvi radovi djelomične obnove odvijali tijekom 13. i 14. stoljeća, pa se tako mijenja prvotni izgled. U tlocrtnom rasporedu sačuvali su se tragovi romaničkoga stila, dok je njemačku tešku gotiku moguće prepoznati na fasadi i interijeru. Tijekom 15. stoljeća dolazi do velikih promjena koje su povezane s brojnim nepogodama koje su zahvatile pazinsko područje (rat Cambraiske lige, provale Osmanlija, Uskočki rat). Tako kvadratna kula biva dodatno ojačana predziđem, a istočni blok dobiva duplu kurtinu kako bi se obranio od Turaka. Rat s Venecijom izrazito je oštetio utvrdu, ali prelaskom pod vlasništvo A. Mosconija 1533. godine obavljeni su najveći

---

⁴¹ *Istarski kašteli – utvrđene rezidencije srednjovjekovnog plemstva*, postav izložbe, Muzejsko-galerijski prostor Sveta Srca, Pula, 2022.

⁴² Mohorovičić, 1997, 92.

⁴³ Ivetac, *Korijeni istarskih gradova*, Pazin, 2002, 103.

⁴⁴ Mavar i Goldstein, *Pazin kaštel*, Zagreb, 1987, 2.

⁴⁵ Čančar, 2019, 26. i 27.

radovi i pregradnje. Na najmasivnijem zidu, koji je bio glavni element obrambenog pojasa, probijaju se kasnogotičke kruškolike i kvadratne puškarnice i strijelnice, izmjenjuje se unutrašnjost i prilagođavaju se stambeni dijelovi Kaštela. Također 1570. godine završena je izgradnja polukružne kule koja je svojim oblikom prilagođena promjenama u načinu ratovanja.⁴⁶

Prestankom navedenih ratnih opasnosti Kaštel gubi funkciju strateški najvažnije točke u obrani austrijskoga dijela istarskoga poluotoka i počinje biti sve više rezidencijalna građevina, osobito u drugoj polovici 18. stoljeća kad Kaštel preuzima talijanska obitelj Montecuccolli. Prethodno navedeni povijesni uvjeti, ali i gubitak primarnog značenja Kaštela, doveli su do stagnacije u razvoju mjesta. Habsburška Monarhija zbog toga gubi interes za daljnjim očuvanjem Kaštela. Tako promjene koje se događaju tijekom 19. stoljeća na Kaštelu imaju za cilj poboljšati uvjete stanovanja feudalca i njegove posade. Također utvrda se počinje otvarati, ruše se zidine koje su štatile unutrašnje naselje. Nadalje, zatrpava se i popločava jarak ispred Kaštela, čime biva povezan s predgrađem. Tijekom druge polovice 19. stoljeća i prve polovice 20. stoljeća prisutno je mirno razdoblje u povijesti Kaštela, ali mirno razdoblje bez intervencija dovodi do ubrzanijeg propadanja.⁴⁷ Dokida se visina kvadratne kule, snižava se na razinu ostalih krovova utvrde, a od ostatka materijala popločavaju se ulice i trg ispred Kaštela. Dodan je i toranj s urom i preslicom, što u potpunosti mijenja izgled južne strane Kaštela.⁴⁸

Pazinski kaštel nakon Drugoga svjetskog rata i osnutak muzeja

Posljednji vlasnik Kaštela do 1945. godine bila je obitelj Montecuccoli iz Modene. Tijekom 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća prostorije Kaštela iznajmljivale su se civilnoj i vojnoj upravi, pa se tako, primjerice, 1920. godine prostor kapelice i pet prostorija žitnice namijenio Vojnoj vlasti u Pazinu za smještaj novaka.⁴⁹ Nakon Drugoga svjetskog rata Kaštel prelazi u državno vlasništvo. Tad je zapuštena građevina u lošem stanju iako tijekom Drugoga svjetskog rata ostaje gotovo netaknuta, dok je primjerice, obližnja kuća obitelji Rapicio bombardirana. Za vrijeme Drugoga svjetskog rata u Kaštelu se nalazila njemačka vojska, dok je nakon rata Kaštel služio kao zarobljenički logor. Velik je broj predmeta (biblioteka, spisi, zbirka starog oružja) uništen upravo tijekom boravka njemačke vojske, ali i kasnije kad partizani u Kaštel smještaju zarobljenike.⁵⁰

---

⁴⁶ Milovan, Mrak Kliman, Smoljan, Zidarić Pilat, *In nomine sancte... Castrum Pisinum*, Pazin, 2023, 23 i 24.

⁴⁷ Čančar, 2019, 37-39.

⁴⁸ Milovan, Mrak Kliman, Smoljan, Zidarić Pilat, 2023, 45.

⁴⁹ Milovan, Mrak Kliman, Smoljan, Zidarić Pilat, 2023, 50.

⁵⁰ Milovan, Mrak Kliman, Smoljan, Zidarić Pilat, 2023, 52.

Ferdinand Hauptmann, član Komisije za procjenu ratnih šteta na kulturno-povijesnoj baštini na Kvarneru i u Istri, predlaže da se skupi sva građa ranijih uprava u Pazinu u prostorima Kaštela.⁵¹ Ministarstvo prosvjete prihvatilo je njegov prijedlog, pa je tako u početku Kaštel koristio Državni arhiv kao depo, potom se 1955. godine useljava Narodni muzej Pazin, današnji Etnografski muzej Istre i 1990-ih useljava Muzej grada Pazina.⁵² Kontekst osnutka dvaju muzeja približit ću u daljnjem tekstu.

Osnutak Etnografskog muzeja Istre povezan je uz kontekst pripojenja Istre Jugoslaviji, ali uočljiva je i sve veća potreba za osnivanjem etnografskih muzeja zbog ubrzane industrijalizacije, kojom propadaju i nestaju predmeti koji svjedoče o tradicijskoj kulturi. Nakon 1875. godine počinju se osnivati etnografski muzeji, a sve kako bi se spriječilo propadanje seoske baštine.⁵³ Zanimljivo je spomenuti da već posljednji vlasnici Kaštela, obitelj Montecuccoli, u periodu od 1920. do 1943. godine u Kaštelu imaju *Privatnu zbirku obitelji Montecuccoli*. Zbirka se sastojala od starih baroknih peći, kamina, starog oružja i okova, koju su stanovnici svake godine 5. kolovoza po završetku mise u kapelici Kaštela mogli pogledati. Nakon što je Italija kapitulirala, njemačka vojska pronađene predmete baca u Jamu.⁵⁴ Također krajem 19. stoljeća javljaju se razne inicijative kao što je bila inicijativa uredništva hrvatskog lista „Naša sloga“, koja je pozivala čitatelje da prikupljaju tradicijske predmete iz Istre koji potvrđuju kontinuitet hrvatskoga stanovništva na području Istre. Unutar istog časopisa javlja se i interes za osnutak Etnografskoga muzeja u Istri.⁵⁵

Što se tiče političkih situacija, važno je spomenuti 1947. godinu kad Saveznici na teren šalju „Međusavezničku komisiju“, koja je za cilj imala na istarskom području ustanoviti etničko i ekonomsko stanje. Zbog velike želje lokalnoga stanovništva da to područje pripadne Jugoslaviji poticala se složnost u iskazivanju te želje. Tako se 1946. godine postavlja izložba „Svjedočanstvo o slavenstvu Istre“, te bi to bila prva muzeološka aktivnost u Pazinu.⁵⁶

Proces osnutka muzeja prati se kroz zapisnik Društva za povijest i kulturna pitanja Istre, koje je okupljalo zaljubljenike u kulturnu baštinu te koji 1952. godine započinju sakupljati muzejsku građu za budući muzej. Također pokreću i akciju adaptacije Kaštela. Tijekom prve sjednice

---

⁵¹ Milovan, Mrak Kliman, Smoljan, Zidarić Pilat, 2023, 50.

⁵² Čančar, 2019, 39. i 40.

⁵³ Kocković Zaborski, Osnutak Etnografskog muzeja Istre u kontekstu poslijeratne politike i muzejskih praksi, *Etnološka istraživanja* 21, 2016, 21.

⁵⁴ Kocković Zaborski, 2016, 23.

⁵⁵ Kocković Zaborski, 2016, 23.

⁵⁶ Kocković Zaborski, 2016, 25.

predlažu da se muzej sastoji od arheološke, historijske i etnografske zbirke. Njihovi prvi zahvati bit će kasnije detaljnije opisani. U konačnici, 1955. godine započinje s radom Narodni muzej Pazin. Već je sljedeće godine na sjednici prisutna želja za osnivanjem Centralna etnografskoga muzeja Istre u Pazinu, ali za tako nešto nije bilo dovoljno sredstava. Narodni muzej 1956. godine otkupljuje cijelu seljačku kuhinju s područja Lindara, a naredne su godine otvorene Arheološka i Etnografska zbirka/izložba. Upravo je prostor ognjišta seoske kuće na drugom katu s dvadesetak predmeta jezgra današnjega Etnografskog muzeja Istre u Pazinu. Zanimljivo je spomenuti kako Milovan Gavazzi 1961. godine piše Savjetu za kulturu i nauku u Zagrebu i traži novčanu pomoć za rad budućeg Etnografskog muzeja, što rezultira otvaranjem etnografske izložbe u dvije dvorane na oko 80 m². Kako bi ta izložba uspjela, otkupljeno je oko 150 predmeta, od kojih je 145 izloženih, a po prvi se put izlažu tradicijski instrumenti i odjeća. Zaključno, rješenjem iz 1962. godine Narodni muzej Pazin mijenja ime u Etnografski muzej Istre i dobiva status samostalne ustanove, koja je tada u svom fundusu brojila oko 800 predmeta. Godine 1968. u sklopu proslave 25. godišnjice priključenja Istre Jugoslaviji otvoren je novi stalni postav Etnografske zbirke koji se prostirao u pet dvorana tj. na 350 m² površine. Izložba se sastojala od predmeta povezanih s obradom zemlje, tradicijske odjeće, glazbenih instrumenata, građanske i seoske keramike i predmeta vezanih uz ribolov. Od svojih se početaka Etnografski muzej sastojao od nekolicine stalnih postava, koji bi se povremeno mijenjali, a šezdesetih godina upotpunjuju se dodavanjem tema vinogradarstva, maslinarstva, uljarstva i obrade vune. Stalni postav iz 1986. godine zadržao se sve do 2017. godine kad se zbog svoje zastarjelosti, nedostatka komunikativnosti i informacija mijenja novim stalnim postavom, čija je završna faza predstavljena 2022. godine. Na kraju, iz svega navedenog uočljiva je uska povezanost između sakupljanja etnografskih predmeta, osnutka etnografske zbirke i težnje da se materijalnim predmetima pokuša dokazati nacionalna pripadnost Istre. Osim očite političke važnosti, svakako je postojala i težnja za prikazom autohtona načina života istarskoga seljaka i njegove kulture.⁵⁷

Akcijom Društva za povijest i kulturna pitanja Istre 1952. godine istodobno su postavljeni temelji povijesnog razvoja Muzeja grada Pazina. Kao što je već spomenuto, Narodni muzej Pazin osnovan je 1955. godine, a rješenjem Narodnog odbora općine Pazin iz 1956. godine osnovan je Muzej grada Pazina. Muzej je osnovan kao budžetska ustanova Narodnog odbora *„sa zadatkom da prikuplja, čuva i izlaže na uvid građanstvu predmete povijesne vrijednosti, a*

---

⁵⁷ Kocković Zaborski, 2016, 23-36.

*posebno dokumente o borbi naroda Istre.*⁵⁸ Sljedeće godine muzej mijenja ime u Narodni muzej i sastoji se od: Odjela narodne revolucije, Etnografije, Arheološke zbirke, Zbirke starih slika i Zbirke starog oružja. Fokus svog interesa tako stavlja na stručno obrađivanje i izlaganje predmeta iz narodnog života i običaja, ali zanima se i za ostala područja kulturne povijesti i narodne revolucije.

Može se uvidjeti kako je prvotna ideja Muzeja bila da se fokusira na prikaz borbenosti istarskoga naroda, pa se tako 1956. godine otvara Odjel narodne revolucije, a za dizajn izložbe bio je zadužen arhitekt Vjenceslav Richter.⁵⁹ Ipak, tijekom godina prioritet dobiva Etnografska zbirka, što dovodi do osnivanja Etnografskog muzeja Istre 1962. godine. Jedan od zadataka Etnografskoga muzeja bio je i taj da prikuplja, čuva, izlaže predmete vezane uz „*oblasti kulturne historije, Narodne revolucije (...) s područja općine Pazin.*“⁶⁰ Muzej tako u tome razdoblju djeluje unutar Etnografskog kao Zavičajna zbirka, koja se sastojala od kulturno-povijesne građe prethodnog Narodnog muzeja. Sedamdesetih godina Muzej širi predmet svog interesa na suvremenu likovnu umjetnost. Osniva se galerija u Motovunu kao dio Muzeja, ali upotpunjuje se i Galerijska zbirka (osnovana 1969. godine) radovima nastalim na Motovunskim likovnim susretima. Manifestacija je to vizualnih umjetnosti realizirana u 11 susreta jednom godišnje između 1972. i 1984. godine.⁶¹ Konačno, 1995. godine dolazi do povezivanja Zavičajne i Galerijske zbirke, čime se postavlja osnova današnjeg Muzeja grada Pazina koji je u početku bio u sastavu Narodnog sveučilišta u Pazinu. Gradsko vijeće 2006. godine pokreće postupak odvajanja Muzeja, što se i događa 2008. godine. Muzej je grada Pazina od 2008. godine samostalna ustanova.⁶²

Etnografski muzej Istre

S Etnografskim muzejom Istre susrećemo se već samim ulaskom u prostor Kaštela. U atriju, unutar dviju prostorija prikazuje se tradicionalna obrada drva i kovanja, a novi stalni postav Etnografskoga muzeja Istre prostire se na drugom katu. Stalni postav zauzima oko 550 m² kroz 7 međusobno povezanih prostorija. Posljednja prostorija drugoga kata namijenjena je

---

⁵⁸ Povijest muzeja grada Pazina, Muzej grada Pazina, <raspoloživo na: <http://www.muzej-pazin.hr/povijest>> (pristupljeno: 3. travnja 2023.)

⁵⁹ Kocković Zaborski, 2016, 28.

⁶⁰ Muzej grada Pazina, Istrapedia, <raspoloživo na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/4362/muzej-grada-pazina>> (pristupljeno 3. travnja 2023.)

⁶¹ Motovunski likovni susreti, Istrapedia, <raspoloživo na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/338/motovunski-likovni-susreti>> (pristupljeno 3. travnja 2023.)

⁶² Povijest muzeja grada Pazina, bilj. 58.

povremenim izložbama pa je tako u trenutku pisanja završnoga rada postavljena izložba *Nije sve tako ružičasto: Žene i rad u Istri*. Izložba se fokusira na ženska radnička iskustva i arhivski materijal od 18. stoljeća nadalje te prikazuje različita iskustva povezana s radom u industrijama i ne-industrijama. Dio je izložbe i ne-rad, točnije kućni svakodnevni rad, o kojemu je često ovisila egzistencija mnogobrojnih obitelji.⁶³

Stalni postav

Kao što je već istaknuto, Etnografski muzej Istre prvu fazu novog stalnog postava otvara 2017. godine, a završna je faza istog postava predstavljena 2022. godine. Na svojim mrežnim stranicama navode da je ideja novog stalnog postava bila ta da se na jedan mozaički način prikaže kultura Istre. Prvi dio postava fokusira se na Istru kao zemljopisnu činjenicu, dok se kroz drugi dio fokus prebacuje na pojedinca i njegovu životnu sudbinu. Pojedinci se smještaju u određeni istarski kraj, pa su tako dijelovi postava posvećeni ribaru iz Fažane, ženi iz Ćićarije, vinaru iz Momjana, težaku sa Žminjštine...⁶⁴ Razvitkom etnologije i novih teorija Istru se počelo promatrati kao multikulturalni prostor, pa je upravo to gledište bila vodilja prilikom osmišljavanja novog stalnog postava. Takav pristup nije imao prethodni stalni postav, pa se tako ništa nije moglo iščitati o različitosti života ljudi u Istri. Prethodni postav isključivo se fokusirao na ruralnu kulturu u linearnoj prošlosti. Tadašnja ravnateljica Etnografskog muzeja Istre Lidija Nikočević navodi kako prilikom promišljanja o novome stalnu postavu nije bio cilj izložiti predmete već fokus prebaciti na ljude i njihove živote. Predmeti bi tako bili sporedni artefakti koji bi služili za dočaravanje života.⁶⁵ Ideja je bila da stalni postav bude višeslojan i kao takav da posjetitelju ne oduzima puno vremena već da se postavom otvore pitanja i teme koje onda stimuliraju domaćeg posjetitelja na ponovno promišljanje i pristupanje lokalnim temama na nov način. Ostalim posjetiteljima postav bi nudio niz informacija, bio bi poticaj da prikazane kulturne fenomene dalje sami nastave istraživati.⁶⁶

Stalni postav koncipiran je kroz uvodni dio, razradu i završni dio. Uvodni dio prostire se kroz prvu prostoriju i posjetitelja upoznaje sa specifičnostima pojedinih mikrokultura, poviješću naseljavanja te predstavlja zajedničke kulturne elemente i posebnosti istarske kulture.

---

⁶³ Nije sve tako ružičasto: Žene i rad u Istri, Etnografski muzej Istre - Museo etnografico dell'Istria, <raspoloživo na: <https://www.emi.hr/hr/articles/dogadaji/46/not-all-roses-women-and-work-in-istria/>> (pristupljeno 20. travnja 2023.)

⁶⁴ Stalni postav, Etnografski muzej Istre - Museo etnografico dell'Istria, <raspoloživo na: <https://www.emi.hr/hr/izlozbe/stalni-postav/>> (pristupljeno 4. travnja 2023.)

⁶⁵ Nikočević, Konstrukcija identiteta i muzeološka interpretacija kulture zajednica u Istri, *Etnološka tribina* 37, br. 30, 2017, 22.

⁶⁶ Nikočević, Kožarić, Ferlin i ostali, Koncept novog stalnog postava: *Kakav novi stalni postav želimo*, Etnografski muzej Istre, Pazin, 2007/08.

Relevantni su to podaci za daljnje praćenje postava. Prva prostorija posjetitelju tako daje temeljne informacije, ona je koncipirana spiralno i tehnološki je zahtjevna. Sastoji se od materijalne i nematerijalne građe i interaktivna sadržaja koji prikazuje specifičnosti i mijene tradicionalne istarske kulture.⁶⁷

Drugi dio ili razrada prikazuje, kao što je već spomenuto, osnovne tipove života u Istri kroz 10 imaginarnih likova. Unutar druge prostorije stalna postava upoznajemo se s vinarom iz Momjana i ribarom iz Fažane. Kombinacija tih dvaju protagonista dijeli prostoriju na pola, pa se tako prostorno-vizualni koncept bazira na različitosti, što se može primijetiti već samim ulaskom u prostoriju. Primjećujemo da nas boje prostorije asociraju na njihove djelatnosti, pa je tako prostor vinara iz Momjana temeljen na zelenoj i smeđoj boji, tj. bojama zemlje i vinove loze, a prostorom ribara iz Fažane dominira plava boja. Uočljivo je i niz poveznica između tih dviju djelatnosti i osoba: plavo/zeleno, riba/vino, pučina/vinograd, mreža/bačva...⁶⁸ Vinar se smješta u selo Momjan u kojem je vinogradarstvo duga tradicija, a i zaštitnik mjesta je sv. Martin, svetac zaštitnik vinara, vinogradara... Radovi u vinogradu i vinskom podrumu povezani su s mjesecima u godini i mjesečevim fazama što se jako dobro može iščitati iz interaktivna kalendara. Nakon uvodnih podataka ulazi se u prostor kantine, koja je odijeljena pregradom koja imitira konstrukciju drvene bačve. Kantina je prostor koji se nalazio u prizemlju istarske kuće u sklopu kojeg su se nalazile vinske bačve i ostali potrebit alat. Dolaskom dana berbe, najvažnijeg događaja unutar kojeg je bila uključena cijela obitelj, prikazuju se predmeti potrebni za tu radnju: od raznih vrsta škara do drvenih brenti (posuda u koje se ubacivalo grožđe), koje su onda nosili do kraja reda gdje su bile drvene bačve.

Slika 1. Druga prostorija stalnog postava Etnografskog muzeja Istre

⁶⁷ Nikočević, Kožarić, Ferlin i ostali, Koncept novog stalnog postava: *Osnove scenarija kroz tematsko-prostorni koncept*, bilj. 66.

⁶⁸ Nikočević, Kožarić, Ferlin i ostali, bilj. 66.

Za razliku od druge prostorije treću prostoriju reprezentiraju dvije protagonistice: dijete iz Motovuna i lončarica iz Raklja. U toj prostoriji stvara se vizualni odnos između urbane i ruralne sredine, između igre i rada... Kako djetinjstvo kao tema nije toliko predmet interesa etnografskih istraživanja, ali je dio života svakog čovjeka, odlučeno je prikazati nekadašnju dječju svakodnevicu.⁶⁹ Nekadašnje djetinjstvo dočarava djevojčica rođena 1920-ih godina u Motovunu, gradu s obilježjima urbane i ruralne sredine. Prva tema koja se obrađuje jest rođenje, a na nju se nadovezuju izloženi predmeti poput kolijevke, jastuka, svečane faše za krštenje i sl. Nakon rođenja slijedi krštenje, izrazito važan događaj za roditelje zbog vjerovanja da tako njihovo dijete dobiva zaštitu. Događaj je to koji je dočaran uz pomoć jastuka na kojem se dijete nosilo u crkvu prilikom krštenja, a bilo je zamotano u pelenu s kapicom na glavi. Na element školstva asocira nas školska ploča s brojevima iz prve polovice 20. stoljeća, školska torba, udžbenik za prvi razred iz 1945. godine, a cijelu situaciju dočarava nam spomenuta djevojčica, koja je zbog političke situacije pohađala talijansku školu. Ona nas poziva na interaktivnoj projekciji da s njom vježbamo. Audiomedij dočarava cijelu atmosferu, a cijeli je postav u znaku igre, pa se tako prezentiraju tadašnje dječje igre poput domina, dječjeg tricikla, malih posudica...

Slika 2. Predmeti iz prostorije posvećene djevojčici iz Motovuna

U sljedećim prostorijama posjetitelj se još može upoznati s načinom života žene s Ćićarije, tkalca iz Kringe, težaka sa Žminjštine, rudara s Labinštine... Konačno, završni dio fokusira se na turizam u Istri, koji je pratio svjetske trendove koji se temelje na odmoru i rasonodi za aristokraciju još početkom 19. stoljeća.⁷⁰

⁶⁹ Nikočević, Kožarić, Ferlin i ostali, bilj. 66.

⁷⁰ Stalni postav, Etnografski muzej Istre - Museo etnografico dell'Istria, bilj. 64.

Muzej grada Pazina

Stalni postav

Budući da prostor Kaštela međusobno dijele Etnografski muzej Istre i Muzej grada Pazina, ulaskom u atrij po prvi puta osjećamo blago nerazumijevanje. Stalni postav Muzeja grada Pazina sastoji se od četiriju stalnih muzejskih izložbi koje se prostiru po čitavom muzeju. U prizemlju tako osim što se mogu razgledati dvije prostorije posvećene tradicionalnoj obradi drva i kovanja (dio stalna postava Etnografskoga muzeja Istre) u odijeljenoj prostoriji predstavljena je cjelovita muzejska zbirka; *Zvona s istarskih crkava* (dio stalna postava Muzeja grada Pazina). Zbirka broji dvadeset i tri crkvena zvona izlivena u bronci koja su proizvedena od 14. do 19. stoljeća. Većina je izlivena u venecijanskim ljevaonicama, ali ima i primjera izlivenih u Ljubljani i Trstu. Zvona imaju vegetabilne, religijske i geometrijske motive raspela ili raspeća, glagoljičke natpise, svjedočanstva o naručitelju ili majstoru što su sve razlozi zbog kojih su ona značajna baština istarskoga poluotoka. Predstavljen je dio oduzetih i skinutih zvona s istarskih crkvi tijekom Drugoga svjetskog rata namijenjenih pretapanju u oružje. Zvona su vraćena 1961. godine u Istru restitucijom kulturnih dobara, a 1962. godine upisana su u Registar pokretnih spomenika kulture. Zbirka se sastojala od 33 registriranih zvona, dok su u kasnijemu razdoblju njih 12 vraćena na zvonike. Stalna je to izložba koja je realizirana tako da bude pristupačnija osobama oštećena vida, pa su tako osim standardnih legendi postavljene i legende na Brailleovu pismu.⁷¹

Stalni postav Muzeja grada Pazina nastavlja se na prvom katu, gdje je predstavljena Pazinština putem predmeta koji se mogu smjestiti od prapovijesti pa do srednjega vijeka. Taj dio stalnog postavlja realiziran je 1983. godine. Prezentirani su arheološki nalazi s područja središnje Istre s ciljem prikazanja kontinuiteta naseljavanja toga područja.⁷² Također na prvom katu tri prostorije koriste se za povremene izložbe Muzeja grada Pazina.

---

⁷¹ Zvona s istarskih crkava, katalog izložbe, Muzej grada Pazina, Pazin

⁷² Stalni postav, Muzej grada Pazina, <raspoloživo na: <https://www.muzej-pazin.hr/postav> > (pristupljeno: 7. svibnja 2023.)

Slika 3. Pazinština od prapovijesti do srednjeg vijeka

Na međukatnoj razini (između prvoga i drugoga kata) Muzej je grada Pazina kao dio stalnog postava smjestio izložbu o životu i djelovanju biskupa Jurja Dobrile. Segment je to koji se nadovezuje na jednu veću izložbu o životu i djelu biskupa koja je smještena u njegovoj rodnoj kući u Velom Ježenju.⁷³ Rodna kuća pod ingerencijom je Muzeja grada Pazina.

Stalni postav Muzeja grada Pazina završava u već spomenutoj kvadratnoj kuli, čijom je rekonstrukcijom omogućeno da se izložba postavi na sve tri razine. Fokus je ovdje prebačen na Pazinski kaštel i bune kmetova u 15. i 16. stoljeću. Na početku ili na najvišoj razini saznajemo općenite podatke o Kaštelu, promjenama vlasti, tlocrtnim promjenama i slično, a sve je popraćeno arheološkim iskopima koji su pronađeni prilikom konzervacije kule. Također pronađeni su i dijelovi srednjovjekovnih šljemova, pa se tako druga razina fokusira na oružje, a posljednja na sprave za mučenje. Taj dio posvećen je najpoznatijim kmetskim bunama, onim iz 1408. i 1516. godine kad pobunjenici napadaju upravitelja i Kaštel s ciljem oslobađanja raznih nameta i torture.⁷⁴

Zahvati na Kaštelu i adaptacije za potrebe muzeja

Prije nego što se otvorio muzej, trebalo je utvrdu prilagoditi kako bi muzej mogao funkcionirati. Dakle prvi zahvati koji su izvedeni na muzeju bili su oni nužni: uredilo se krovšte između 1969. i 1973. godine, potom se postavio pod na tavanu, ugradili su se prozori, uredile su se dvorane, uvele su se instalacije, a postojala je i potreba za prostorom gdje bi se smjestio

---

⁷³ Stalni postav, bilj. 72.

⁷⁴ Stalni postav, bilj. 72.

kustos, kao i za prostorijom za rad Društva. Krovište se ponovno popravlja 80-ih godina, a između 1984. i 1985. godine obnavlja se etnografski postav vlastitim sredstvima. Kupuju se nove vitrine, postavljaju se rasvjetna tijela te se Zavičajna zbirka širi.⁷⁵ Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu 1987. godine donosi pregled povijesti Kaštela, njegovo stanje i prijedlog mjera. Predlaže se ponovno pregledavanje stropne konstrukcije, pregledavanje i utvrđivanje sondama stanje grednika, zamjena crvotočnih dijelova i završno premazivanje svih drvenih dijelova. Nadalje, predlaže se učvršćivanje zidnih površina, čišćenje spojnica i saniranje dijelova od opeke. Preporučuje se redovito čišćenje ziđa od raslinja, a potrebno je bilo pregledati i sanirati podne obloge zbog vlage i crvotočina. Kako je veliki problem bila vlaga, smatraju da je potrebno ugraditi dvostruke prozore i grilje kako bi se prostor bolje zaštitio od oborina. Neophodna je bila i zamjena stara krova i učvršćivanje crijepa zbog jakih vjetrova, a trebalo je obnoviti i cijeli sistem odvoda oborina. Odvodnja oborina bila je neadekvatna, pa je često dolazilo do mnogih šteta. Kako je tada muzej raspolagao neiskorištenim prostorima, smatraju da je nužno izraditi studiju pravilne namjene prostora. Uviđaju potencijal muzeja, unutar kojeg se mogu uklopiti atraktivniji sadržaji i tako obogatiti turističku ponudu grada.⁷⁶ Kako je o objektu oskudna dokumentacija, autorice uviđaju potrebu za nastavkom istraživanja i proširivanja arhivskoga istraživanja kako bi se potvrdile neke pretpostavke uz razvoj građevine. Kao prioritet postavljaju rješavanje problema konstruktivne naravi, čime bi se omogućila stabilnost objekta, a nakon toga sanacija vlage zbog koje mnogi elementi unutar muzeja propadaju.⁷⁷

Devedesetih godina 20. stoljeća započinju nove obnove branič-kule, prezentacija i konzervatorski radovi na zapadnom pročelju i drugi manji radovi. Zbog vjetra i atmosferilija s vanjskog pročelnog ziđa ispadali su elementi, pa je tako konsolidacija pročelnih zidova bila nužna. Tijekom 1992. godine obavljaju se radovi na vanjskom pročelju sjeverozapadnoga krila, gdje se kao problem nametnula prezentacija zazidanih mašikula i puškarnica, a prezentacija istog isticala bi fortifikacijski karakter utvrde. Nadalje, rekonstruirala se i branič-kula, na čijem je drugom katu do 1996. godine bio drveni pod, pa se samo taj dio koristio kao izložbena prostorija Etnografskoga muzeja. Podsjećam, branič-kula bila je najviši dio Kaštela, ali je tijekom 19. stoljeća skraćena do visine krovišta. Na nižem katu kule nalazila se šuta, koja se uklonila i time je i niži kat postao pristupačan. Radovi obnove temeljili su se na postavljanju greda u rupe na zidu, pa su tako dobiveni izvorni nivoi u donjem dijelu. Postavljanjem greda u

---

⁷⁵ Mavar i Goldstein, *Pazin kaštel*, Zagreb, 1987, 11-12.

⁷⁶ Mavar i Goldstein, *Pazin kaštel*, Zagreb, 1987, 13-14.

⁷⁷ Mavar i Goldstein, *Pazin kaštel*, Zagreb, 1987, 20-21.

ležajeve dobiveno je jednokrako stubište s podestima na sredini kule. Konačno, prostor je to Muzeja grada Pazina unutar kojeg je danas smješten dio stalna postava.

U sklopu posljednje faze restauriranja pročelja tijekom 2007. i 2008. godine pristupilo se zapadnome pročelju, tj. ulazu u Kaštel. Dio je to fasade koji je ujedno i najdekorativniji, ali koji je tijekom dugog razdoblja doživio niz preinaka, pa je tako cilj radova bio da se vrati izvorni sloj pročelja u što većoj mjeri. Neki od najvažnijih zahvata bili su: rekonstrukcija kamena okvira kolnoga ulaza u Kaštel i kamena okvira pješačkoga ulaza u Kaštel, dok je gotički prozor iznad pješačkog ulaza odzidan kao i prozor iznad kolnoga ulaza. Oba ulaza dobivaju jednak prozor, koji je bio značajan u nadzoru pokretnog mosta.⁷⁸

Nakon vanjskih radova 2010. godine zaštitni se radovi prebacuju na restauraciju unutrašnjeg pročelja pa se tako čistio fasadni plašt od nestabilne žbuke, raslinja i sličnog. Sanirao se kameni zid te su nestabilne zone demolirane. Preslagalo se ulazno stubište u muzej, fasadni plašt prvo se ispirao vodom, a nakon toga obrađen je vapnenom žbukom. Završno su oprani i sanirani svi kameni dijelovi arhitektonske plastike poput okvira prozora i vrata, pragova stubišta, konzola... Radovi se 2012. godine prebacuju na sanaciju krovništva zapadnog dijela, a i u narednim godinama kontinuirano traje sanacija pojedinih dijelova krovništva.⁷⁹

Promišljanja o zgradi muzeja i prostorijama prilikom stvaranja stalnog postava

Dolazeći u Kaštel, susrećemo se s izrazito dominantnom građevinom koja ima impozantan ulaz, prostran atrij, te je kao takva izložba za sebe. Impozantnost tih dijelova pridonosi ugodnome ambijentu, ali u suprotnosti im stoje same prostorije unutar kojih se trebao smjestiti stalni postav. Bio je to prvi problem s kojim se susrelo stručno osoblje prilikom promišljanja o novom stalnom postavu. Prostorije su to karakteristične arhitekture koje ne odaju dojam cjelovitosti postava i tako onemogućuju jasno razmještanje eksponata. Nadalje, drugi problem s kojim su se susreli jest pitanje cjelokupne raspodjele prostorija između dva muzeja. Kako je već spomenuto Etnografski muzej Istre sastoji se od dvije prostorije u atriju i prostorija stalnog postava na drugom katu, pa se tako prirodno nametala ideja za povezivanjem ta dva nivoa. Također na katu se nalazi i dio Muzeja grada Pazina kojim se prekida kontinuirana linija etnografskog postava. Između ostaloga, dolaskom na drugi kat ulazi se u prvu pristupnu

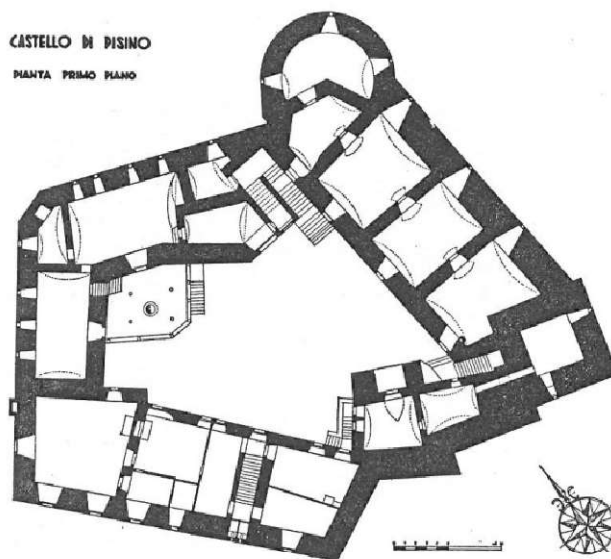
---

⁷⁸ Čančar, 2019, 43-53.

⁷⁹ Čančar, 2019, 55-59.

prostoriju (rotonda) koja je zamišljena i kao sala za vjenčanje zbog svoje elegantnosti i akustičnosti, pa ona tako sama za sebe ima posebne zahtjeve. Iz nje se kroz niska vrata ulazi u prvu prostoriju stalnog etnografskog postava. Jedan od problema koji navode, ako ga se tako može nazvati jest taj da je Kaštel zaštićeni spomenik kulture, čime se onemogućuju veći zahvati. Sve navedeno rezultiralo je time da se prostor stalnog postava mora organizirati i oblikovati na poseban način. Usprkos činjenici da unutar Kaštela djeluju dva muzeja, težnja je bila stvoriti zatvorenu, kompaktnu i dinamičnu cjelinu.⁸⁰

Slika 4. Tlocrt Pazinskog kaštela

Ukratko o provedenim preinakama za potrebe novoga stalnog postava

Kako bi se realizirao novi stalni postav, prostor Kaštela zahtijevao je građevinsko-obrtničke i instalacijske poslove. Primjerice potrebno je bilo sanirati pojedine prozore zbog kojih su zidovi propadali, zatim sanirati stare podove, a isto tako problem s kojim su se susreli bile su zastarjele instalacije struje. Električna instalacija svojim kapacitetima nije odgovarala, pa je tako za potrebe nova postava trebalo obnoviti instalacije. Cilj je bio prostorije maksimalno iskoristiti, što bi značilo da se neke u cjelini oslanjaju na umjetnu rasvjetu, a za to su bile potrebite znatnije dopune. Također ambijentalna rasvjeta i multimedija u današnje vrijeme neizbježni su elementi novonastalih postava. Muzeju je također nedostajalo grijanje, a svakako u zimskim mjesecima neizostavan je element jer se temperatura spušta ispod nule. Veći dio interijera muzeja za potrebe nova postava oblaže se gips-kartonskim pločama koje omogućuju to da se zidovi ne uništavaju, već da se instalacije vuku nadžbukno. Prednost obloge je i u tome što smanjuje

⁸⁰ Nikočević, Kožarić, Ferlin i ostali, Koncept novog stalnog postava: *Promišljanje zgrade muzeja i prostorija stalnog postava*, bilj. 66.

akumulaciju hladnoće, a pogoduje i dizajnu postava. Konačno, može se na jednostavan način demontirati, pa se tako zid lako može dovesti u prvobitno stanje. Na isti način postupalo se i s podnim oblogama, polagale su se preko postojećeg poda.⁸¹

Muzealizacija Pazinskog kaštela

Posjetom muzejima na zapadnom pročelju utvrde iznad ulaznih vrata sugerirano nam je da je Pazinski kaštel spomenik kulture upisan 1960. godine u Registar. Također naznačena je i godina prvog spomena Pazinskog kaštela i latinski mu naziv: *Castrum Pisinum*. Podaci su to koji posjetitelju sugeriraju kako je Pazinski kaštel jedan od najvrednijih primjeraka fortifikacijske baštine. U višim dijelovima pročelja prezentirani su i grbovi plemićkih obitelji koje su na posredan ili neposredan način odigrale značajnu ulogu u prošlosti Pazina te traka s natpisom koji spominje obnovu utvrde. Detaljnijih podataka o tome koje obitelji reprezentiraju grbovi i slično nedostaju.

Slika 5. Grbovi na zapadnom pročelju Kaštela

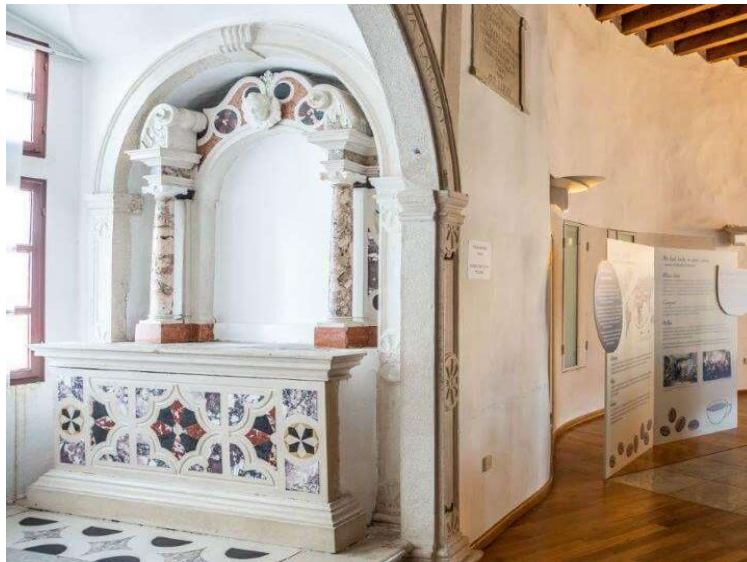
Nadalje, u križno nadsvođenom ulaznom hodniku na bočnim stranama nalaze se dvojne lučno zaključene niše, koje su imale ulogu sedilija⁸² te su prezentirani različiti kameni ostaci utvrde kojima nedostaju detaljniji opisi. Ulaskom u atrij muzeja u prvom planu je cisterna, izrazito važan element utvrda. Na unutarnjoj fasadi primjetno je jasno ocrtavanje prostorne podjele

⁸¹ Nikočević, Kožarić, Ferlin i ostali, Koncept novog stalnog postava: *Tehnički opis – idejno*, bilj. 66.

⁸² Orbanić, Višnjic, *Kaštel u Pazinu*, Žminj, 2017. 16.

zgrade na prizemlje, dva kata i potkrovlje. Pojašnjenja o tome za što su se koristile pojedine prostorije ne pronalazi se ni na jednom katu.

Dolaskom na drugi kat u polukružnoj kuli u prostoru rotunde nalazi se kapelica Djevice Marije, izvedena 1639. godine s mramornim oltarom. Detaljnije podatke posjetitelj može iščitati iz kamena reljefa ako je poznavatelj latinskoga jezika. Također u istom prostoru od izvorne opreme sačuvana je peć cilindričnog oblika koja se datira u 19. stoljeće, ali nedostaju osnovni podaci za posjetitelje. Konačno, prostor branič-kule kao dio stalna postava Muzeja grada Pazina namijenjen je detaljnijem upoznavanjem s poviješću utvrde, pa je u sklopu postava prikazana kopija karte Giacoma iz Lamberga nastala oko 1570. g. s planom pazinskih utvrda i kopija prikaza Pazina i utvrde Johanna W. Valvasora iz 1689. godine.

Slika 6. Kapelica Djevice Marije

Navedeni su samo neki primjeri na kojima je uočljivo kako je Pazinski kaštel kao zaštićen spomenik kulture u drugom planu podređen za potrebe muzeja. Tako posjetitelj, primjerice, malo saznaje o fazama razvoja Kaštela, malo o njegovim dijelovima i funkcijama istih i sl. Konačno, jako malo saznaje o vrijednosti i značaju Pazinskog kaštela. Pazinskom se kaštelu ipak posvetila povremena izložba *Pazin – kašteli i komuni* 2014. godine, a isto tako i ove godine kad se obilježava 1040. obljetnica od prvog spomena, najavljena je izložba *In nomine sancte...Castrum Pisinum*, koja će se postaviti ispred utvrde i tako biti svojevrsni uvod za sve buduće posjetitelje.⁸³

---

⁸³ PAZIN: Muzej i Državni arhiv otvaraju izložbu „In nomine sancte...Castrum Pisinum“, Istra Terra Magica, 2023. <raspoloživo na: <https://www.istriaterramagica.eu/novosti/pazin-muzej-i-drzavni-arhiv-otvaraju-izlozbu-in-nomine-sancte-castrum-pisinum/>> (pristupljeno: 31. svibnja 2023.)

Zaključak

Povijest Pazinskoga kaštela izrazito je složena, a sama građevina značajna kao ogledni primjer kroz koji možemo pratiti faze razvoja fortifikacijske arhitekture u Istri. O samoj građevini zna se vrlo malo. Danas kao prostor koji koriste dva muzeja Kaštel se primjereno koristi, redovito održava, što sprječava njegovo propadanje. Ipak, način na koji je Kaštel prezentiran ide u prilog tome da se o njegovoj vrijednosti, ali i povijesnom značenju jako malo saznaje prilikom posjeta. Samo neke od primjera koje sam zapazila prilikom posjeta muzeju moguće je pročitati u prethodnome poglavlju. Od posjetitelja se tako zahtijeva prethodno znanje o Kaštelu, ali i dobro snalaženje u utvrdi jer su stalni postavi muzeja međusobno isprepleteni, sve kako bi konačno stekao svijest o izrazitom značenju Pazinskoga kaštela. Ulaskom u prostorije posjetitelj ne dobiva informaciju o funkciji iste već su prostorije podređene izloženim predmetima, pregradama, panelima, a time su često sakrivene izvorne strukture, prozori i slično. Zaključno, posjetitelja se ne upoznaje s razvojnim fazama Kaštela ili pak pojedinim karakterističnim elementima, njihovim funkcijama i slično.

Posjetitelj tako o Pazinskom kaštelu detaljnije može saznati jedino prilikom povremenih izložbi koje su posvećene Kaštelu i pomoću popratih kataloga izložbe. U konačnici, posjetitelju preostaje da svojim osobnim istraživanjem dođe do saznanja o vrijednosti i izrazitom povijesnom značaju Pazinskoga kaštela.

Kaštel je svojom impozantnošću, poviješću i dominantnošću muzej za sebe, koji je, po mojemu mišljenju, nedovoljno približen, čak pomalo zaboravljen. Činjenica je to koju bi svakako trebalo izmijeniti i uz navedena dva muzeja napraviti prostora za detaljnijim upoznavanjem posjetitelja s njime.

Popis reprodukcija

Slika 1. Druga prostorija stalnog postava Etnografskog muzeja Istre, izvor: <https://www.emi.hr/hr/izlozbe/stalni-postav/vinar-iz-momjana/>

Slika 2. Predmeti iz prostorije posvećene djevojčici iz Motovuna, izvor: <https://www.emi.hr/hr/izlozbe/stalni-postav/dijete-iz-motovuna/>

Slika 3. Pazinština od prapovijesti do srednjeg vijeka, izvor: <https://www.muzej-pazin.hr/postav>

Slika 4. Tlocrt pazinskog kaštela, izvor: De Franceschi, Camillo. 1964. *Storia documentata della contea di Pisino*. Venezia: Società.

Slika 5. Grbovi na zapadnom pročelju Kaštela, izvor: <https://www.muzej-pazin.hr/kastel>

Slika 6. Kapelica Djevice Marije, izvor: <https://www.muzej-pazin.hr/usluge>

Literatura

Banić, J., *Istarski kašteli*, Pula, Istarska županija – Regione Istriana., 2022.

Čančar, A., *Povijest i očuvanje kaštela u Pazinu*, Diplomski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 2019. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg:694>

Dukovski, D., *Istra: kratka povijest dugoga trajanja*, Pula, Istarski ogranak društva hrvatskih književnika, 2004.

Istarski kašteli – utvrđene rezidencije srednjovjekovnog plemstva, 2022. postav izložbe, Muzejsko-galerijski prostor Sveta Srca, Pula.

Ivetac, J., *Korijeni istarskih gradova*, Pazin, Josip Turčinović, 2002.

Ivetić, T. 2018. *Kašteli Pazinske knežije: problemi očuvanja i prezentacije.*, Diplomski rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu. Dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/10511/1/Toni%20Iveti%C4%87Ka%C5%A1teli%20Pazinske%20kne%C5%BEije-diplomski%20rad.pdf>

Kocković Zaborski, T., Osnutak Etnografskog muzeja Istre u kontekstu poslijeratne politike i muzejskih praksi, *Etnološka istraživanja* 21, 19-39, 2016.

Mavar, Z. i Goldstein, G., *Pazin kaštel*, Zagreb, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, 1987.

Milovan, M., Mrak Kliman, M., Smoljan, I., Zidarić Pilat, M., *In nomine sancte... Castrum Pisinum*, Pazin, Muzej grada Pazina, 2023.

Mohorovičić, A., *Utvrđeni gradovi i kašteli sjevernog Jadrana*, Rijeka, Izdavački centar Rijeka, 1997.

Nikočević, L., Konstrukcija identiteta i muzeološka interpretacija kulture zajednica u Istri, *Etnološka tribina* 37, br. 30, 21-28, 2007.

Nikočević, L., Kožarić, F., Ferlin, M. i ostali, *Koncept novog stalnog postava*, Etnografski muzej Istre, Pazin, 2007/2008.

Orbanić, B. i Višnjic J. *Kaštel u Pazinu*, Kapitel d.o.o. Žminj, 2017.

Paljuh, A., *Društvena i vjerska povijest Pazinske knežije u 16. stoljeću*, Završni rad, Filozofski fakultet, Sveučilište u Rijeci, 2021. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffri%3A2929/datastream/PDF/view>

Regan, K. i Nadilo B. 2012. Kašteli južno od Pazina, *Građevinar* 10, 851-861.

Strčić, P., *Pazin*, Pazin, Skupština općine Pazin, 1982..

Zidarić, M., Urbanistički razvoj Pazina od početka 16. do kraja 19. stoljeća, *Vjesnik Istarskog arhiva* 21, 83-150, 2014.

Zvona s istarskih crkava, katalog izložbe, Muzej grada Pazina, Pazin.

Internetski izvori

Motovunski likovni susreti, Istrapedia, <raspoloživo na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/338/motovunski-likovni-susreti> > (pristupljeno 3. travnja 2023.)

Muzej grada Pazina, Istrapedia, <raspoloživo na: <https://www.istrapedia.hr/en/natuknice/4362/muzej-grada-pazina> > (pristupljeno 3. travnja 2023.)

Nije sve tako ružičasto: Žene i rad u Istri, Etnografski muzej Istre - Museo etnografico dell'Istria, <raspoloživo na: <https://www.emi.hr/hr/articles/dogadaji/46/not-all-roses-women-and-work-in-istria/> > (pristupljeno 20. travnja 2023.)

Povijest muzeja grada Pazina, Muzej grada Pazina, <raspoloživo na: <http://www.muzej-pazin.hr/povijest> > (pristupljeno: 3. travnja 2023.)

Pazin, Hrvatska enciklopedija, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <raspoloživo na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=47193> > (pristupljeno: 23. ožujka, 2023.)

PAZIN: Muzej i Državni arhiv otvaraju izložbu „In nomine sancte...Castrum Pisinum“, Istra Terra Magica, 2023. <raspoloživo na: <https://www.istriaterramagica.eu/novosti/pazin-muzej-i-drzavni-arhiv-otvaraju-izlozbu-in-nomine-sancte-castrum-pisinum/> > (pristupljeno: 31. svibnja 2023.)

Pronađen vanjski obodni zid feudalčeve rezidencije iz konca 12. stoljeća, Glas Istre, 2018. <raspoloživo na: <https://www.glasistre.hr/istra/pronaden-vanjski-obodni-zid-feudalceve-rezidencije-iz-konca-12-stoljeca-560893>> (pristupljeno: 24. svibnja 2023.)

Stalni postav, Etnografski muzej Istre - Museo etnografico dell'Istria, <raspoloživo na: <https://www.emi.hr/hr/izlozbe/stalni-postav/>> (pristupljeno 4. travnja 2023.)

Stalni postav, Muzej grada Pazina, <raspoloživo na: <https://www.muzej-pazin.hr/postav> > (pristupljeno: 7. svibnja 2023.)

Title, Abstract, Keywords

The musealization of Pazin Castle

The subject of this final paper is the Pazin Castle, also known as *Castrum Pisinum* or *Mitterburg*. Within the first section of the paper, the Castle is placed in a brief historical context and historically important facts related to the Castle are presented. Also, the first section is expanded with reasons for the emergence of a larger number of fortresses in the Istrian region, as well as their basic characteristics. Finally, in the last paragraph, the fortresses that were under the administration of the Pazin County are listed, along with their shared features.

In the second section of the paper, the subject of the analysis is described in detail. The stylistic characteristics of Pazin Castle are indicated and its particularities are presented. This part also explains the establishment of the Ethnographic Museum of Istria - Museo etnografico dell'Istria and the Pazin City Museum during the 20th century, which are still located in the premises of the Castle.

Through the third and fourth sections, the two mentioned museums and their permanent exhibitions are presented in more detail. Briefly mentioned are the modifications that have taken place at the Castle over the years, and the coexistence of the two museums within one building is clarified, along with the problems they encountered when setting up a new permanent exhibition. Also, changes made for the purposes of the new permanent exhibition are mentioned. Finally, considerations about the musealization of Pazin Castle are addressed. The conclusion is drawn at the end of the work, and the literature used for writing the final thesis is listed.

Keywords: Ethnographic Museum of Istria - Museo etnografico dell'Istria, Pazin City Museum, Pazin, Pazin Castle